

DECEMBER 2010

MÅL OCH RIKTLINJER

SOM LIGGER TILL GRUND FÖR

GRUNDSKOLA,
FÖRSKOLEKLASS
OBLIGATORISK SÄRSKOLA
OCH
SKOLBARNSOMSORG

Innehållsförteckning

UPPDRAG OCH GENOMFÖRANDE - gäller alla skolformer	3
Specifik beskrivning för inspektion av grundskola, förskoleklass, obligatorisk särskola och skolbarnsomsorg	4
Utveckling sedan den senaste inspektionen	4
Styrning, ledning och kvalitetsarbete	4
Kunskaper, utveckling och lärande	6
Bedömning och betyg	11
Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar	14
Skolbarnsomsorgens specifika uppgifter	17
Kontroll av efterlevnad av regelverket	20

UPPDRAG OCH GENOMFÖRANDE - gäller alla skolformer

Inspektions- och analysenheten utvärderar den pedagogiska verksamheten och främjar barns, ungdomars och vuxnas lärande genom att

- granska måluppfyllelsen utifrån nationella och kommunala styrdokument
- kontrollera efterlevnaden av nationella och kommunala riktlinjer
- granska förskolans/skolans kvalitetsarbete
- ge rekommendationer om vad som bör förändras och utvecklas

Vi genomför vårt uppdrag genom att

- läsa material som förskolan/skolan ställer till förfogande och även material från andra källor (ex. från Skolverket)
- intervjua barn/elever/studerande, personal och ledning. Vid granskningen av förskolors verksamhet intervjuas föräldrar i stället för barn.
- observera verksamheten

Inspektionen följs upp på olika sätt beroende på skolform och inspektionsresultat.

I första hand granskar vi måluppfyllelsen, det vill säga att vi bildar oss en så heltäckande bild som möjligt av hur målen i styrdokumenterna tolkas och förverkligas på förskolan/skolan. Vi gör detta utifrån en prioritering av målområden från läroplaner och andra nationella styrdokument. Dessutom bedömer vi hur riktlinjerna i dessa styrdokument följs, liksom mål och riktlinjer i Stockholms stads skolplan och förskoleplan. Vi utgår i våra granskningar också från vissa i sammanhanget relevanta och i forskarvärlden allmänt accepterade forskningsrön.

Förutom detta granskar vi förskolans/skolans förmåga att själv utvärdera sin kvalitet för att förbättra verksamheten och dess förmåga att omsätta utvärderingsresultaten till utvecklingsarbete. Detta kallar vi verksamhetens kvalitetsarbete. Hög kvalitet innebär enligt Skolverkets definition, som vi ansluter oss till, främst att verksamheten utmärks av att den väl:

- strävar mot och uppfyller nationella mål
- svarar mot nationella krav och riktlinjer
- uppfyller andra mål, krav och riktlinjer som är förenliga med de nationella (t.ex. skolplan, lokal arbetsplan och andra lokala planer)
- kännetecknas av en strävan till förnyelse och ständiga förbättringar utifrån de förutsättningar man har.¹

¹ Från Skolverkets verktyg "BRUK – för kvalitetsarbete i förskola och skola"

Inspektörerna gör en bedömning av kvaliteten i måluppfyllelsen inom de granskade områdena. I avsnittet ”Sammanställning av enhetens styrkor, svagheter och brister samt inspektörernas förslag på utvecklingsområden” beskrivs verksamheternas styrkor och svagheter liksom eventuella krav på åtgärder vid brister gällande lagar och förordningar samt förslag på utvecklingsområden. Utvecklingsområdena kan utgå från svagheter, men kan även baseras på styrkor liksom på bedömningar som varken redovisats som styrkor eller svagheter. Om inspektörerna finner styrkor som är av särskild betydelse och som kan utgöra föredöme för andra skolor eller förskolor kan de ange dem under rubriken ”föredömlig kvalitet”.

Inspektionen följs upp skriftligen med rektor ungefär ett halvår efter inspektionen. På grundval av en sammanfattande analys av genomförda inspektioner och annan typ av information såsom brukarundersökningar och statistik avger inspektörerna i samverkan en årlig rapport till utbildningsnämnden. Årsrapporten lämnas till utbildningsnämnden under augusti månad. Förskoleinspektörernas årsrapport ska inlämnas till kommunstyrelsen.

Specifik beskrivning för inspektion av grundskola, förskoleklass, obligatorisk särskola och skolbarnsomsorg

En inspektion av en grundskola/särskola och av skolbarnsomsorg fokuseras alltid på nedanstående områden. Inspektörerna kan även kommentera och bedöma andra områden om det finns starka skäl till det.

Utveckling sedan den senaste inspektionen

Detta område finns med när en skola/ett fritidshem följs upp eller inspekteras på nytt. Här kan även inspektion av Skolverket eller Skolinspektionen följas upp.

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Detta område granskas utifrån läroplanen (Lpo 94), förordningen om kvalitetsredovisning inom skolväsendet och Skolverkets allmänna råd och kommentarer om kvalitetsredovisning, men även utifrån skollagen, grundskoleförordningen, Skolverkets allmänna råd för kvalitet i fritidshem samt utifrån Stockholms stads kvalitetsstrategi (ILS)² och skolplan för Stockholms stad. Beträffande ledarskap granskar inspektionen inom detta område främst skolledningens arbete medan övrig personals, främst lärares, ledarskap granskas under Kunskaper, utveckling och lärande.

² Gäller endast kommunala verksamheter

Fokus i granskningen ligger i första hand på kvaliteten i de processer som utgör skolans kvalitetsarbete och ledarskap och i andra hand på kontroll av att skolan i formell mening följer regelverket.

Lpo 94 (citat)

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas på att nå de nationella målen. Rektorn ansvarar för att en lokal arbetsplan upprättas samt för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och till målen i skolplanen och den lokala arbetsplanen. Rektorn har ansvaret för skolans resultat /.../

Skolverkets allmänna råd och kommentarer om kvalitetsredovisning (citat)

Kvalitetsarbetet syftar till att kontinuerligt identifiera vilka förutsättningar som är nödvändiga för arbetet mot de nationella målen, att utveckla arbetsprocesser, att bedöma resultat och måluppfyllelse, och att vidta lämpliga åtgärder. För att förbättringar skall bestå och kvaliteten höjas behöver utvecklingen följas över tid. Den skriftliga kvalitetsredovisningen är ett verktyg för att stämna av hur långt verksamheten kommit i det löpande förbättringsarbetet. /.../

En /.../ skola där det ingår flera verksamhetsformer respektive skolformer eller en enhet där det ingår både förskola och fritidshem bör inom de olika avsnitten i kvalitetsredovisningen, tydligt redovisa varje verksamhetsform för sig, om de inte är av så liten omfattning att enskildas integritet riskeras.

/.../, fritidshemmet och skolan bör inom de områden som tas upp i kvalitetsredovisningen, redovisa situationen för barn och elever i behov av särskilt stöd, för barn och elever med funktionshinder, för barn och elever med annat modersmål än svenska samt för flickor och pojkar /.../

Stockholms stads skolplan³ (citat)

Rektor fattar beslut om hur medlen ska användas på den lokala skolan för att organisera verksamheten så att alla elever ges möjlighet att uppnå de nationella målen. Rektors ledarskap är av avgörande betydelse för att hålla en hög kvalitet i skolan. /.../

Uppföljning och utvärdering ska ske av de nationella läroplans- och kunskapsmålen samt kommunfullmäktiges mål. Betyg, nationella prov och läsutvecklingsscheman är centrala instrument för att kontrollera om eleverna nått målen, och som underlag för att planera elevens fortsatta studier.

Forskning

³ Gäller som styrdokument för de kommunala skolorna, inte för de fristående.

Granskningen vilar utöver på de ovan nämnda styrdokumenterna också på allmänt accepterade generella resultat inom olika typer av organisations- och skolforskning⁴ såsom att:

- Det är viktigt att i första hand rektorn (och i andra hand de biträdande rektorerna) är en synlig ledare, som är väl känd av personal och elever och som har god kännedom om skolans kärnverksamheter, de som behandlas i läroplanen.
- Det är viktigt att i första hand rektorn (och i andra hand de biträdande rektorerna) tar ett tydligt ansvar för kvaliteten i och utvecklingen av skolans kärnverksamheter.
- Det är viktigt att rektorn tar ett övergripande ansvar för skolans kvalitetsarbete.
- Det är viktigt att skolan systematiskt följer upp och utvärderar prioriterade mål och åtaganden.
- Det är viktigt att skolan i en gemensam utvärderingsprocess, som ska involvera personalen och i så hög grad som möjligt eleverna och föräldrarna, analyserar sina resultat och låter analyserna bilda utgångspunkt för utvecklingsinsatser.

Kunskaper, utveckling och lärande

Detta område granskas främst utifrån mål och riktlinjer i läroplanen (Lpo 94), skollagen, grundskoleförordningen, Skolverkets allmänna råd för fritidshem samt Stockholms stads skolplan. Dessutom utgår inspektionen från tydligt bekräftade forskningsresultat med relevans för dessa mål och riktlinjer.

Skollagen (citат)

4 kap. Grundskolan

1 § Utbildningen i grundskolan skall syfta till att ge eleverna de kunskaper och färdigheter och den skolning i övrigt som de behöver för att delta i samhällslivet. Den skall kunna ligga till grund för fortsatt utbildning i gymnasieskolan.

Särskilt stöd skall ges till elever som har svårigheter i skolarbetet.

Grundskoleförordningen (citат)

2 kapitlet

15 § Undervisning i svenska som andraspråk skall om det behövs anordnas för

⁴ Exempelvis organisationsteoretiker som Deming, Argyris-Schön, Senge och Targama samt skolforskare som Mortimore, Sergiovanni, Hargreaves och Olof Johansson. En aktuell avhandling utgavs av Törnsén 2009. OECD:s rapport *Improving School Leadership* (2008) är ett annat exempel.

1. elever som har ett annat språk än svenska som modersmål,
2. elever som har svenska som modersmål och som har tagits in från skolor i utlandet, och
3. invandrarelever som har svenska som huvudsakligt umgängesspråk med en eller båda vårdnadshavarna.

Rektorn beslutar om undervisning i svenska som andraspråk skall anordnas för en elev. Förordning (1997:599).

Lpo 94 (citат)

Skolans uppdrag att förmedla kunskaper förutsätter en aktiv diskussion i den enskilda skolan om kunskapsbegrepp, om vad som är viktig kunskap i dag och i framtiden och om hur kunskapsutveckling sker. /.../

Skolan skall sträva mot att varje elev /.../

- tillägnar sig goda kunskaper inom skolans ämnen och ämnesområden, för att bilda sig och få beredskap för livet⁵
- utvecklar nyfikenhet och lust att lära
- utvecklar sitt eget sätt att lära
- lär sig att utforska, lära och arbeta både självständigt och tillsammans med andra
- känner trygghet och lär sig att ta hänsyn och visa respekt i samspel med andra
- lär sig att lyssna, diskutera, argumentera och använda sina kunskaper som redskap för att
 - formulera och pröva antaganden och lösa problem,
 - reflektera över erfarenheter och
 - kritiskt granska och värdera påståenden och förhållanden

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola /.../

- behärskar det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift,
- behärskar grundläggande matematiskt tänkande och kan tillämpa det i vardagslivet /.../
- kan kommunicera i tal och skrift på engelska

⁵ Följande statistiska kunskapsresultat behandlas i inspektionsrapporterna: Resultat på nationella prov i årskurs 3 och 5, andel elever som blivit behöriga till nationellt program i gymnasieskolan, andel elever med betyg i samtliga ämnen i årskurs 9 och det genomsnittliga meritvärdet i årskurs 9. I de två sistnämnda kategorierna anknyts till Skolverkets databas SALSA.

- känner till och förstår grundläggande begrepp och sammanhang inom de naturvetenskapliga, tekniska, samhällsvetenskapliga och humanistiska kunskapsområdena,
- kan använda informationsteknik som ett verktyg för kunskapssökande och lärande /.../

Alla som arbetar i skolan skall

- uppmärksamma och hjälpa elever i behov av särskilt stöd och
- samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande /.../

Läraren skall

- utgå från varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande,
- stimulera, handleda och ge särskilt stöd till elever som har svårigheter,
- samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen och
- organisera och genomföra arbetet så att eleven
 - utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga,
 - upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt,
 - får stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling,
 - successivt får fler och större självständiga uppgifter och ett ökat eget ansvar,
 - får möjligheter till ämnes fördjupning, överblick och sammanhang och
 - får möjlighet att arbeta ämnesövergripande. /.../

Från avsnittet Elevernas ansvar och inflytande

Skolan skall sträva efter att varje elev

- tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö,
- successivt utövar ett allt större inflytande över sin utbildning och det inre arbetet i skolan /.../

Läraren skall

- svara för att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer,
- tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen /.../

Mål att uppnå i särskolan, hämtade från avsnittet Kunskaper

Dessa mål uttrycker vad eleverna, efter sina individuella förutsättningar, skall ha uppnått när de lämnar särskolan.

Skolan ansvarar för att varje elev som lämnar *grundsärskolan*

- har ökat medvetenheten om sina egna förutsättningar,
- efter sin förmåga kan lyssna, läsa och kommunicera,
- känner till och förstår grundläggande sammanhang i sin omvärld och så långt möjligt får insikt i grundskolans kunskapsområden och övergripande perspektiv,
- har ökat sin förmåga att söka kunskap och veta var man får hjälp att göra det, /.../

Skolan ansvarar för att varje elev som lämnar *träningsskolan* har utvecklat sin förmåga

- att samspela socialt,
- att kommunicera genom språk, symboler, tecken eller signaler,
- att hantera tid, rum, kvalitet, kvantitet och orsakssammanhang i sin omvärld,
- att lära känna sin kropp och dess rörelseförmåga

Skolverket: Kursplaner och betygsriterier 2008 (Citat)

Mål att sträva mot uttrycker den inriktning undervisningen skall ha när det gäller att utveckla elevernas kunskaper. De tydliggör därmed de kunskapskvaliteter som är väsentliga i ämnet. Dessa mål utgör det främsta underlaget för planeringen av undervisningen och sätter inte någon gräns för elevens kunskapsutveckling.

Stockholms stads skolplan⁶ (citat)

Varje elev har rätt att mötas av höga förväntningar, att utvecklas och att lära sig så mycket som möjligt utifrån sin förmåga. /.../

Läraren är elevernas viktigaste resurs. Ingen annan faktor är så viktig för skolans kvalitet som en kompetent lärarkår. /.../

Läsning och skrivning ska vara en naturlig del av det dagliga skolarbetet. Läsning stärker såväl språkförståelse som fantasi. Boken är därför viktig i skolans arbete. Skolbiblioteken fyller en viktig roll och samverkan mellan skola och bibliotek är en viktig del av arbetet med läsutveckling i skolan. /.../

Undervisningen i matematik och naturvetenskap måste vara av hög kvalitet för att höja kunskapsnivån och elevernas intresse för dessa ämnen, samt ge förutsättningar för fortsatta studier. /.../

Skolan har ett viktigt uppdrag att lära eleverna att använda IT som en resurs. Det är också angeläget att uppmärksamma de risker IT-användningen kan medföra avseende exempelvis fusk och bristande källkritik. /.../

De skapande ämnena utvecklar elevernas kreativa förmåga och är en viktig komponent för att utveckla eleverna till självständiga individer. /.../

⁶ Gäller som styrdokument för de kommunala skolorna, inte för de fristående.

Elever med svårigheter ska garanteras extra stöd och hjälp. Insatserna ska sättas in så tidigt som möjligt. Prov, skriftliga omdömen och andra bedömningar ska ha som huvudsyfte att säkert identifiera varje elevs kunskapsnivå, inlärningssvårigheter och behov. /.../ Elever med funktionsnedsättning ska ha rätt till stöd och hjälp som är anpassade efter deras särskilda situation. /.../ Tillgängligheten för funktionshindrade ska vara god på Stockholms skolor.

Forskning:

Ett stort antal forskningsstudier, analyserade och sammanställda av John Hattie⁷, visar att framgångsrika lärare bland annat är bra på att

- utifrån kvalificerad bedömning av elevers prestationer och lärande ge eleverna framåtsyftande återkoppling (feedback) och även träna eleverna i att bedöma sina egna prestationer och utveckla sitt eget lärande
- utmana eleverna utifrån de förkunskaper de har (vilket också betyder att de har höga och samtidigt realistiska förväntningar på eleverna)
- leda elevernas lärande och att skapa goda relationer i klassrummet

Beträffande lärares kompetens har en annan forskningsrapport⁸, omfattande 70 forskningsstudier under perioden 1998-2007 och beställd av utbildningsdepartementet i Norge, undersökt vilka kompetenser som krävs för att lärare framgångsrikt ska kunna bidra till elevernas lärande och funnit tre nyckelkompetenser:

1. *Relationell kompetens*: Läraren måste besitta kompetens att upprätta en social relation med de enskilda eleverna.
2. *"Rule management competence"*: Läraren måste ha kompetens att leda arbetet i klassen, vilket bland annat innebär att läraren i egenskap av synlig ledare bör förmå att gradvis överlåta ansvaret för utvecklande av regler till eleverna. Läraren bör också ha förmåga att uppmuntra eleverna att etablera och upprätthålla reglerna.
3. *Didaktisk kompetens*: Läraren måste i relation till innehållet i undervisningen ha hög kompetens i den generella undervisnings- och lärandeprocessen liksom inom det enskilda ämnet.

En kunskapsöversikt från Skolverket, "Vad påverkar resultaten i svensk grundskola?" (2009) styrker de ovan beskrivna forskningsresultaten.

Med anledning av ovanstående forskningsrön och av ett antal av ovan citerade mål och riktlinjer i läroplanen granskas i inspektionen särskilt:

- 1) elevernas kunskapsresultat.
- 2) lärares ledarskap.

⁷ Visible learning (2009)

⁸ Nordenbo m.fl. (2008): Teacher competences and pupil achievement in pre-school and school

- 3) arbetsklimatet för eleverna och förutsättningarna för lärande i form av arbetsro.
- 4) mentorskapet (eller motsvarande funktioner) på skolan.
- 5) på vilket sätt lärarna samverkar och diskuterar med varandra om kunskap och lärande

Statistik om utbildningsresultat hämtas huvudsakligen från Skolverket.

Bedömning och betyg

Detta område granskas främst utifrån mål och riktlinjer i läroplanen (Lpo 94), grundskoleförordningen, Skolverkets allmänna råd om likvärdig bedömning och betygssättning och Handlingsplan för rättssäker och likvärdig betygssättning samt utifrån Stockholms stads skolplan. Granskningen av bedömning och betyg ska ske på ett sådant sätt att det framgår att området i teori och praktik är nära kopplat till området Kunskaper, utveckling och lärande. I detta avseende utgår granskningen också från vissa allmänt accepterade forskningsresultat.

Lpo 94 (citat)

Betyget uttrycker i vad mån den enskilda eleven har uppnått de mål som uttrycks i kursplanen för respektive ämne eller ämnesblock. Som stöd för betygssättningen finns ämnesspecifika kriterier för olika kvalitetssteg. Dessa betygskriterier anges i anslutning till respektive kursplan. /.../

Skolan skall sträva mot att varje elev

- utvecklar ett allt större ansvar för sina studier
- utvecklar förmågan att själv bedöma sina resultat och ställa egna och andras bedömning i relation till de egna arbetsprestationerna och förutsättningarna /.../

Läraren skall

- genom utvecklingssamtal främja elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling,
- utifrån kursplanernas krav allsidigt utvärdera varje elevs kunskapsutveckling,
- muntligt och skriftligt redovisa detta för eleven och hemmen samt informera rektorn,
- med utgångspunkt i föräldrarnas önskemål fortlöpande informera elever och hem om studieresultat och utvecklingsbehov och
- vid betygssättningen utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till kraven i kursplanen och göra en allsidig bedömning av dessa kunskaper.

Allmänna råd - SKOLFS 2004:23

Nationella kursplaner bör tolkas och utvecklas lokalt på ett sådant sätt att det klargörs vad undervisningen ska innehålla och hur den ska utformas för att leda mot de nationellt fastställda målen.

Nationella betygskriterier bör tolkas och utvecklas lokalt på ett sådant sätt att det klargörs vilka kunskaper eleven ska ha utvecklat för att få ett visst betyg utifrån de nationella betygskriterierna.

Det lokala arbetet för att tydliggöra och konkretisera de nationella målen och betygskriterierna har olika syften. Det utgör ett underlag för planeringen av undervisningen, det ligger till grund för information, diskussion och samråd med elever och föräldrar och för bedömningen av elevens kunskaper.

Det är viktigt att det lokala planeringsarbetet bedrivs på olika nivåer i en skola, att varje nivå behandlar för denna nivå relevanta frågor och att skäligt utrymme för den lokala utformningen lämnas till den undervisande läraren och dennes elever.

Överenskommelser som görs i det lokala planeringsarbetet bör dokumenteras och varje lärare bör dokumentera de planer som utformas i samråd med eleverna.

De lokala tolkningarna av betygskriterierna bör jämföras med tolkningar som görs av andra lärare och analyseras utifrån bl.a. resultaten på nationella prov. De lokala tolkningarna tillsammans med de nationella betygskriterierna ligger till grund för information till eleverna om vilka kunskaper de ska ha utvecklat för att erhålla ett visst betyg.

Det är viktigt att det förs diskussioner om de lokala tolkningarna av kursplaner och betygskriterier mellan lärare i olika program, årskurser och skolor, både för att inspirera och lära av varandra och för att skapa likvärdiga förutsättningar för undervisningen och bedömningen av elever i skolan och i olika skolor. Rektor ansvarar för att sådana diskussioner kommer till stånd.

Grundskoleförordningen (citat)**7 kap. 2 §**

Vid utvecklingssamtalet ska läraren i en skriftlig individuell utvecklingsplan

1. ge omdömen om elevens kunskapsutveckling i relation till målen i varje ämne som eleven får undervisning i, och
2. sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska nå målen och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen och kursplanerna.

Den individuella utvecklingsplanen kan även innehålla omdömen

om elevens utveckling i övrigt inom ramen för läroplanen, om rektorn beslutar det. Överenskommelser mellan läraren, eleven och elevens vårdnadshavare vid utvecklingssamtalet ska alltid dokumenteras i utvecklingsplanen. Rektorn beslutar om utformningen av sådan skriftlig information som ges i utvecklingsplanen.

Sådan skriftlig information om elevens skolgång som avses i andra och tredje stycket får ges även vid andra tillfällen än vid ett utvecklingssamtal.

Utvecklingssamtal ska i vissa fall resultera i ett sådant åtgärdsprogram som avses i 5 kap. 1 §. Förordning (2008:525).

Utöver ovanstående mål och riktlinjer i läroplanen och grundskoleförordningen granskas skolans förmåga att på ett effektivt sätt sträva efter största möjliga likvärdighet i betygssättningen.

Inspektionen innebär också en kontroll av att betygssättningen sker på grundval av de nationella kursmålen och betygskriterierna.

Stockholms stads skolplan⁹ (citrat)

Alla elever har rätt till betyg som på ett rättvist sätt speglar elevens kunskapsnivå. Stockholms stad ska arbeta aktivt med betyg- och bedömningsfrågor i syfte att få en likartad bedömning i alla skolor.

De nationella proven utgör inte enbart en kunskapskontroll utan är också en viktig mätare för betygssättning. Samtliga elever i Stockholms stads skolor ska delta i nationella prov. De nationella proven ska i möjligaste mån rättas av en annan lärare än den som sätter elevens betyg.

Forskning

Forskningsanknytningen i granskningen av området Bedömning och betyg görs framför allt i ett framhållande av betydelsen för lärandet av att eleverna får en tydlig och framåtsyftande återkoppling på sin kunskapsutveckling av de lärare som undervisar dem i det ämne som återkopplingen gäller. Vikten av detta framgår av forskning om formativ bedömning liksom av John Hatties forskningssammanställning som tas upp under Kunskaper, utveckling och lärande ovan.

⁹ Gäller som styrdokument för de kommunala skolorna, inte för de fristående.

Utöver det ovanstående används som utgångspunkt utbildningsförvaltningens årliga rapport om sambandet mellan grundskolebetyg och gymnasiebetyg samt rapporten om sambandet mellan nationella provresultat och betyg.

Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar

Detta område granskas utifrån skollagen och Diskrimineringslagen (2008:571) samt Skolverkets allmänna råd och kommentarer för arbetet med att främja likabehandling, men även i hög grad utifrån läroplanens (Lpo 94) värdegrund och dess avsnitt Normer och värden samt utifrån allmänt accepterade forskningsrön med relevans för området.

Skollagen kap. 14 a (citat)

6 § Huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever. Lag (2008:571).

7 § Huvudmannen ska se till att det vidtas åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling. Lag (2008:571).

8 § Huvudmannen ska se till att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever. Planen ska innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som avses att påbörjas eller genomföras under det kommande året. En redogörelse för hur de planerade åtgärderna har genomförts ska tas in i efterföljande års plan. Lag (2008:571).

9 § Huvudmannen eller personalen får inte utsätta ett barn eller en elev för kränkande behandling. Lag (2008:571).

10 § Om huvudmannen eller personalen får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten, är huvudmannen skyldig att utreda omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden. Lag (2008:571).

Diskrimineringslagen (citat)

Utbildning

Målinriktat arbete

14 § En utbildningsanordnare som bedriver utbildning eller annan verksamhet enligt skollagen ([1985:1100](#)), utbildning enligt högskolelagen ([1992:1434](#)) eller utbildning som kan leda fram till en examen enligt lagen ([1993:792](#)) om tillstånd att utfärda vissa examina ska inom ramen för denna

verksamhet bedriva ett målinriktat arbete för att aktivt främja lika rättigheter och möjligheter för de barn, elever eller studenter som deltar i eller söker till verksamheten, oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning.

Närmare föreskrifter om utbildningsanordnarens skyldigheter finns i [15](#) och [16 §§](#).

Att förebygga och förhindra trakasserier

15 § En utbildningsanordnare som avses i [14 §](#) ska vidta åtgärder för att förebygga och förhindra att något barn eller någon elev eller student som deltar i eller söker till verksamheten utsätts för trakasserier som har samband med kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning eller för sexuella trakasserier.

Likabehandlingsplan

16 § En utbildningsanordnare som avses i [14 §](#) ska varje år upprätta en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att dels främja lika rättigheter och möjligheter för de barn, elever eller studenter som deltar i eller söker till verksamheten, oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning, dels förebygga och förhindra trakasserier som avses i [15 §](#). Planen ska innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som utbildningsanordnaren avser att påbörja eller genomföra under det kommande året.

En redovisning av hur de planerade åtgärderna enligt [första stycket](#) har genomförts ska tas in i efterföljande års plan.

Förordning (2006:1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling (citat)

2 § En likabehandlingsplan enligt 3 kap. 16 § diskrimineringslagen (2008:567) och en plan mot kränkande behandling enligt 14 a kap. 8 § skollagen (1985:1100) ska upprättas, följas upp och ses över under medverkan av barnen eller eleverna vid den verksamhet för vilken planen gäller. Utformningen och omfattningen av barnens eller elevernas deltagande ska anpassas efter deras ålder och mognad.

Allmänna råd för att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling (citat)

Arbetet med planerna mot diskriminering och kränkande behandling är en del av det främjande och förebyggande arbetet och bör

- bedrivs så att det resulterar i en gemensam plan eller i två planer som hänger ihop på ett systematiskt sätt,
- integreras med arbetet med ordningsregler och det systematiska arbetsmiljöarbetet och präglas av ett helhetstänkande, samt
- bedrivs på ett sådant sätt att de blir kända i verksamheten och hos barns och elevers vårdnadshavare.

Planerna bör innehålla

- en beskrivning av verksamhetens långsiktiga mål och insatserna för det främjande arbetet,
- de slutsatser som kan dras av kartläggningarna om situationen i verksamheten,
- konkreta mål för och beskrivningar av de insatser som ska genomföras under året för att förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling samt en ansvarsfördelning för detta,
- tydliga rutiner för akuta och uppföljande åtgärder avseende

inträffade kränkningar och hur dessa ska dokumenteras, samt

- en beskrivning av hur barn och elever har varit delaktiga i arbetet med att ta fram planerna.

Planer mot diskriminering och kränkande behandling

Granskningen görs i första hand av skolans/enhetens arbete för att motverka kränkningar och diskriminering samt resultaten av dess arbete. Därtill granskas även utformningen av den plan eller de planer som upprättas för detta arbete. Tydliga avsteg från de ovan citerade riktlinjerna rörande planerna karakteriseras som brister som skolan måste åtgärda. Avsteg av annan typ kan bedömas som svagheter och/eller utvecklingsområden.

Lpo 94 (citat)

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla. /.../

Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling skall prägla verksamheten. Ingen skall i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder eller för annan kränkande behandling. Tendenser till trakasserier och annan kränkande behandling skall aktivt motverkas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. /.../

Skolan skall sträva efter att varje elev

- respekterar andra människors egenvärde,
- tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att bistå andra människor,
- kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen /.../

Alla som arbetar i skolan skall

- aktivt motverka trakasserier och förtryck av individer eller grupper och
- visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt förhållningssätt. /.../

Läraren skall

- uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling,
- tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen och

- samarbeta med hemmen i elevernas fostran och därvid klargöra skolans normer och regler som en grund för arbetet och för samarbete. /.../

Stockholms stads skolplan¹⁰ (citat)

Trygghet, hänsyn och respekt ska prägla Stockholms skolor. Nolltolerans ska råda mot mobbning, kränkningar och våld. Alla i skolan ska känna sig trygga. /.../

Tydliga ordningsregler ska vara väl förankrade hos elever, personal och föräldrar. All skolpersonal ska aktivt bidra till det förebyggande arbetet för att förhindra mobbning och kränkande behandling. Arbetet ska ske i samarbete med elever och föräldrar.

Forskning

Nedanstående kriterier för framgångsrikt arbete mot mobbning i skolor är grundläggande i bland annat den forskning som bedrivits av Dan Olweus, forskningsrön som också överensstämmer med upprepade resultat inom skolforskning.

Framgångsrikt arbete mot mobbning i skolan kännetecknas av:

- En skolmiljö som utmärks av värme, intresse och engagemang från vuxna parat med tydliga gränser mot icke önskvärda beteenden.
- Systematiska och väl fungerande rutiner för att upptäcka mobbning.
- Systematiska och väl fungerande rutiner för konstruktiv lösning av mobbningsproblem.
- Att skolan förebygger mobbning genom sin dagliga verksamhet.
- Att arbetet mot mobbning är en del av skolans arbete och sker kontinuerligt.

Skolbarnsomsorgens specifika uppgifter

Detta område granskas utifrån de mål, riktlinjer och kriterier i de ovanstående avsnitten som är relevanta samt utifrån nedanstående paragrafer i skollagen, Skolverkets allmänna råd för kvalitet i fritidshem och Skolverkets allmänna råd för öppen fritidsverksamhet. Vid inspektion av enskilt/fristående driven skolbarnsomsorg används även Stockholms stads riktlinjer.

Skollagen kap 2 a (citat)

Skolbarnsomsorgens uppgift är att komplettera skolan samt erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen.

För bedrivande av /.../ skolbarnsomsorg skall det finnas personal med sådan utbildning eller erfarenhet att barnens behov av omsorg och en god

¹⁰ Gäller som styrdokument för de kommunala skolorna, inte för de fristående.

pedagogisk verksamhet kan tillgodoses. Barngrupperna skall ha en lämplig sammansättning och storlek. Lokalerna skall vara ändamålsenliga.

/.../ skolbarnsomsorgen skall utgå från varje barns behov. Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling skall ges den omsorg som deras speciella behov kräver.

Allmänna råd för kvalitet i fritidshem (citat)

Fritidshemmets uppgift är att komplettera skolan samt att erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen. /.../

Kommunen¹¹ bör anpassa gruppstorlek, personaltäthet och gruppammansättning till barnens behov och säkerhet samt ta hänsyn till faktorer som

- barnens ålder
- andelen barn i behov av särskilt stöd
- andelen barn med annat modersmål än svenska
- upptagningsområdets sociala karaktär
- kontinuitet i barn- och personalgrupp
- personalens kompetens
- barnens närvarotider
- lokalernas och utemiljöns utformning /.../

Kommunen bör så långt det är möjligt sträva efter att anställa personal med pedagogisk högskoleutbildning inriktad mot den åldersgrupp och den verksamhet som avses. /.../

Kommunen bör se till att fritidshemmets lokaler och utemiljö är trygga, säkra, hälsosamma och utvecklande, är utformade så att de möjliggör en god varierad pedagogisk verksamhet som stödjer barns lärande och utveckling såväl enskilt som i grupp och är utformade så att både inne- och utemiljön gör det möjligt för personalen att ha uppsikt över de barn de ansvarar för. /.../

Det är viktigt att personalen utformar verksamheten så att fritidshemmet kompletterar skolan både tids- och innehållsmässigt, erbjuder barnen en meningsfull, stimulerande och utvecklande fritid som är varierad och utgår från barnens behov och intressen och förenar omsorg och pedagogik som stödjer barnets fysiska, intellektuella, sociala och emotionella utveckling. /.../

Kommunen bör utgå från synsättet att barns behov av särskilt stöd relateras till omgivningen och den miljö barnet vistas i, sträva efter att barns behov av särskilt stöd tillgodoses i den ordinarie verksamheten samt att personalen har kompetens för detta och

¹¹ I inspektionen tillämpas Allmänna råds ”kommunen” på fritidshemmen oavsett om de är kommunalt eller enskilt drivna.

fortlöpande utvärdera om resurserna till barn i behov av särskilt stöd är tillräckliga och om insatserna fungerar. /.../

Det är viktigt att personalen samarbetar med förskoleklass och skola så att olika kompetenser gemensamt bidrar till en bild av hur barnet fungerar i olika sammanhang, något som bör utgöra underlag för adekvata stödinsatser, samarbetar med förskolan för att underlätta övergången mellan förskola och fritidshem. /.../

Det är viktigt att personalen skapar bästa möjliga förutsättningar för varje barns mångsidiga utveckling och lärande genom samarbete med andra verksamheter såsom förskola, förskoleklass och skola, i samarbetet med förskola, förskoleklass och skola utgår från barnens behov och intressen och samarbetar med förskola, förskoleklass och skola för att skapa kontinuitet och för att underlätta övergångar mellan olika verksamhetsformer.

Allmänna råd för öppen fritidsverksamhet (citrat)

Den öppna fritidsverksamheten skall genomsyras av de värden som kommer till uttryck i läroplanens (Lpo 94) värdegrund.

De dagliga öppettiderna bör anpassas till lokala förutsättningar, till exempel skoldagens längd. Under lov kan öppettiderna behöva vara längre än vanligt.

Öppen fritidsverksamhet bör komplettera skolan både tids- och innehållsmässigt så att verksamheterna tillsammans bidrar till barnens allsidiga utveckling och lärande.

För att kunna erbjuda barn i 10–12-årsåldern en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen bör den ha ett varierat utbud av aktiviteter som är anpassat till barnen i kommunen/bostadsområdet.

Verksamheten bör utformas tillsammans med de besökande barnen och deras intressen och initiativ bör ges stort utrymme. Verksamheten bör bidra till att barnen successivt vidgar sina kunskaper om sig själva och sin omvärld.

Barnens strävan mot allt större självständighet bör stödjas liksom deras förmåga att själva hantera sin vardag. Verksamheten bör även sörja för barnens allmänna välbefinnande genom att ge utrymme för såväl fysiska aktiviteter som vila och rekreation. Vid behov bör barnen kunna äta mellanmål.

Den pedagogiska verksamheten bör utgå från de pedagogiska traditioner och den syn på barns utveckling och lärande som skolbarnsomsorgen bygger på och som även kommer till uttryck i läroplanen (Lpo 94). Det betyder att den bör vara rolig och stimulerande för barnen och ta till vara deras nyfikenhet, företagsamhet och lust att lära. Lek och skapande verksamhet i olika former bör ges stort utrymme och barns eget utforskande bör uppmuntras.

Kontroll av efterlevnad av regelverket

Granskningen sker även i viss mån i form av kontroll av skolornas uppfyllande av bestämmelser i grundskoleförordningen och skollagen. Exempel på sådant som kontrolleras är

- upprättande av åtgärdsprogram,
- beslut om placering i särskild undervisningsgrupp,
- språkval,
- elevens val
- skolans val.

(Skyldighet att ha vissa av dessa företeelser gäller med grund i förordningen om fristående skolor endast kommunala skolor, men huruvida de förekommer och vilken kvalitet de håller bedöms även på fristående skolor. Den kritik som i inspektionen föranleds av brist angående företeelserna i fråga hanteras dock på olika sätt i inspektionsrapporten beroende på om företeelsen är obligatorisk eller inte.)